

مجله‌ی علمی-تحقیقی حوزه‌ی علوم
اجتماعی پوهنتون کابل، ۲ (۴) ۱۴۰۰

فواید شیر در روشنائی نصوص دینی

پوهنیار سیدمحمد جلالی^{۱۴۰}

تقریظ‌دهنده: پوهاند دادمحمد نذیر

چکیده

شیر یکی از نعمت‌های الهی است که در زمان طفولیت از آن استفاده صورت می‌گیرد، حیات و نموی اطفال به آن تعلق دارد، اما بعد از زمان ارضاع و شیرخوارگی، نیز الله جل جلاله شیر حیوانات حلال (شتر، گاو، گوسفند و بز) را برای استفاده انسان‌ها قرار داده. بناءً، در مقدمه شیر را تعریف و بعداً فواید آن را تحریر نمودیم. شیر دارای فواید زیادی است که اگر در مورد فواید آن بحث همه‌جانبه صورت گیرد، رساله‌ها را دربر می‌گیرد، اما من خواستم در این مقاله صرف فواید شیر را در روشنائی آیات قرآن کریم و نظریات مفسرین از احادیث رسول الله ﷺ و شرح آن از کتب معتبر حدیث بیان نمایم.

اصلاحات کلیدی: شیر؛ شیرخالص؛ فواید؛ حلال؛ نعمت؛ شراب

Advantages of Milk in Light of Sunnat

Jr. Teaching Asstt. Sayed Mohammad Jalali

Abstract

Milk is one of the Allah gifts that is used Continual in childhood Period also the life and development of children boding to it. But after the period of nursery also Allah almighty popover the milk of legal animals like (Camel , Cow, Mutton & Goat) for use of humans' so at the introduction is aid about the definition of milk after that I wrote the advantages it. Milk has many advantages if we discuss about Overall advantages of Milk it take years. But I wanted to induce in this article only the benefits of milk regarding the recitation of the Holy Quran and the Commentary of the Commentators. Pater mentioning the hadiths of the Messenger of God Peace be upon him and explaining it from the authentic books of hyacinth.

Keywords: Milk; Pure milk; Banet; Allah; Bibles

ارجاع

جلالی، سیدمحمد. (۱۴۰۰). فواید شیر در روشنائی نصوص دینی. مجله‌ی علمی-تحقیقی حوزه‌ی علوم اجتماعی پوهنتون کابل، شماره ۲ (۴)، صص ۲۰۷-۲۲۷.

مقدمه

تمام اشیا بی را که الله متعال در زمین خلق نموده به نفع انسان‌ها است. چنان‌چه الله ﷻ در سوره بقره فرموده است: (هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ)^{۱۴۱}.

ترجمه: خدا آن ذاتی است که همه موجودات و پدیده‌های روی زمین را برای نفع شما آفرید، آن‌گاه به آسمان پرداخت و از آن هفت آسمان منظم ترتیب داد. خدا دانا و آشنا به هر چیزی است. بناءً، یکی از اشیا بی که به نفع انسان‌ها آفریده شده است، شیر است.

شیر یکی از نعمت‌های الهی است که در زمان طفولیت از آن استفاده صورت می‌گیرد، حیات و نموی اطفال به آن تعلق دارد، اما بعد از زمان از ضاع نیز الله جل جلاله شیر حیوانات حلال (شتر، گاو، گوسفند و بز) را برای فایده انسان‌ها قرار داده است، چنان‌چه الله ﷻ در سوره ی نحل فرموده است: (وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً لَتُسْفِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبْنَا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ)^{۱۴۲}.

ترجمه: بی‌گمان در وجود چهارپایان برای شما عبرتی است از برخی از چیزهایی که در شکم آن‌ها است، شیر خالص و گوارایی به شما می‌نوشانیم که از میان تفاله و خون بیرون می‌تراود و نوشندگان را خوش می‌آید.

از آیت فوق معلوم می‌شود که شیری را ما و شما از آن استفاده می‌کنیم، نعمت الله متعال است که در آن مخلوق را تصرفی نیست، شیر حیوان که نهایت خوش مزه و فایده‌مند است. از بین فرث و خون آفریده شده که نه اثر خون و سرگین در آن مشاهده می‌گردد، نهایت دارای ویتامین است.

اگرچه پیرامون موضوع فواید شیر در روشنائی نصوص دینی علما و دانش‌مندان جامعه اسلامی نوشته‌های خیلی زیبا و ارزش‌مند دارند. در قرآن مجید و تفاسیر جامع استادان و دانش‌مندان نیز هر کدام به نوبه خود تحقیقات در مورد فواید آن ذکر گردیده است. بنده به اساس فهم اندکی که دارم خواستم تا با آن روش منحصر به فرد خود و آن‌چه را که به نظرم مهم‌تر و مفیدتر می‌رسد، بنویسم و از این طریق مصدر خدمت برای جامعه‌ی خود گردم. معنای شیر در لغت، به معنا غذای هضم شده در درون معده است که به مجرد رسیدن به روده‌ها ماده‌ی حیاتی آن جذب بدن می‌گردد. اما در اصطلاح، شیر عبارت مایع با ارزش برای ادامه حیات تمام نوزادان است.

^{۱۴۱} سوره بقره، آیه ۲۹.^{۱۴۲} سوره نحل، آیه ۶۶.

تعریف شیر

شیر مایعی سفید رنگی است که پس از زایمان از پستان زن و هر حیوان ماده پستاندار بیرون می‌آید^{۱۴۳}. هم‌چنان گفته شده که در حدیث رسول الله ﷺ وارد است که آن حضرت علیه‌السلام غذا و شراب را استفاده می‌نمود، می‌فرمود: ای الله به این غذا برکت نازل کن و برتر از این طعام برایم عطا کن، اما زمانی که از شیر استفاده می‌نمود می‌گفت: ای الله در این غذا برکت انداز زیاده گردان این طعام را. دعای وارده از نبی علیه‌السلام در این مورد چنین است: (عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ أَطْعَمَهُ اللَّهُ طَعَامًا فَلْيُقِلِّ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ، وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ، وَمَنْ سَقَاهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَبَنًا فَلْيُقِلِّ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ، وَزِدْنَا مِنْهُ، فَإِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ يَجْزِيُ مِنَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ غَيْرُ اللَّبَنِ")^{۱۴۴}.

بنابراین، شیر دارای فوایدی زیاد است و اگر در مورد فواید آن بحث همه‌جانبه صورت گیرد، رساله یا رساله‌ها را دربر می‌گیرد اما من خواستم که فواید شیر را در روشنائی نصوص دینی مختصراً به رشته تحریر درآورم که در این مقاله فواید شیر در پرتو آیات و نظریات مفسرین و احادیث نبوی و آرای محدثین به رشته‌ی تحریر درآورده شده است.

ثبوت فواید شیر در قرآن کریم

الله جل جلاله فرموده است: (وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ)^{۱۴۵}.

ترجمه: بی‌گمان (ای مردمان) در وجود چهارپایان برای شما (درس) عبرتی است (که در پرتو آن می‌توانید به خدا پی ببرید. چه عبرتی از این برتر که ما) از برخی از چیزهایی که در شکم آنها است، شیر خالص و گوارایی به شما می‌نوشانیم که از میان تفاله و خون بیرون می‌تراود و نوشندگان را خوش می‌آید.

توضیحات: «نُسْقِيكُمْ»: به شما می‌نوشانیم. «بُطُونِهِ»: شکم‌های شان. ذکر ضمیر (ه) به صورت مذکر، بدان خاطر است که واژه‌ی (أَنْعَام) اسم جمع است و تذکیر و تأنیث آن درست است^{۱۴۶} «فَرْثٍ»: علوفه

^{۱۴۳} حسن عمید، فرهنگ معین. ج ۳، ص ۲۶۵.

^{۱۴۴} ترمذی ابو عیسی محمد بن عیسی الجامع الصحیح الترمذی، دار احیاء التراث العربی، بیروت، ج ۵، ص ۵۰۶. ح ۳۴۵۵. امام ترمذی این حدیث را حسن گفته و ناصرالدین البانی حکم بر صحت این حدیث نموده.

^{۱۴۵} سوره نحل، آیه ۶۶.

^{۱۴۶} خطیب، عبدالکریم، دار الفکر العربی-القاهرة، تفسیرالقرآنی للقرآن، ج ۷، ص ۳۱۸.

جوییده و نیمه هضم دستگاہ گوارش حیوان، علوفه‌ی که هنوز در داخل دستگاہ گوارش حیوان باشد، آن را (فَرْت) یعنی تفاله، و پس از دفع از بدن حیوان آن را (رَوْت) یعنی سرگین می‌نامند. «مِن بَيْنِ فَرْتٍ وَ دَمٍ»: مراد این است که حیوان موادّ غذایی را می‌خورد و موادّ غذایی به (فَرْت)، و فَرْت به خون، و خون به شیر تبدیل می‌شود. «خَالِصاً»: صاف. «سَائِغاً»: گوارا^{۱۴۷}. خوش آیند را ابن عباس گوید که چون حیوان علف بخورد و در جوف وی قرار گیرد و گرمی جگر به آن رسد به سه قسمت شود: اولکش خون گردد و در عروق پراکنده شود. و اوسطش شیر بود و به ضرع شود، و آخرش فرت بود بیرون آید^{۱۴۸}.

فرت در لغت به معنا غذاهای هضم شده درون معده است که به مجرد رسیدن به روده‌ها ماده حیاتی آن جذب بدن می‌گردد، و تفاله‌های آن به خارج فرستاده می‌شود، در آن حال که این غذای هضم شده در درون معده است به آن "فرت" می‌گویند.

هنگامی که تفاله‌های آن خارج شد "روث" (سرگین) گفته می‌شود. می‌دانیم که مقدار کمی از غذا مانند بعضی از مواد قندی و هم چنین آب از همان دیواره‌های معده جذب بدن می‌شود، اما قسمت عمده‌ی آن هنگامی که غذای هضم شده منتقل به روده‌ها شد وارد خون می‌گردد و نیز می‌دانیم که شیر از غده‌های مخصوصی که درون پستان است، تراوش می‌کند.

به این ترتیب این ماده سفید رنگ خالص، این غذای نیروبخش گوارا، از میان غذاهای هضم شده مخلوط با تفاله‌ها و از لابلای خون بدست می‌آید، و این براستی عجیب است، سرچشمه‌ی آن چنان آلوده و تنفرآمیز، اما محصولش این چنین خالص و زیبا و دل‌انگیز و گوارا، این شیری که از پستان‌های چهارپایان بیرون می‌تراود از چه چیزی ساخته می‌شود؟ این شیر از میان تفاله و خون بیرون می‌تراود. شیری که روده‌ها آن را می‌مکنند به خون تبدیل می‌شود. این خون هم به تمام سلول‌های بدن می‌رود. وقتی که به غده‌های شیری در پستان رسید با ساختار شگفت‌یزدان که کسی نمی‌داند چگونه خواهد شد، به شیر تبدیل می‌گردد.

این عملکرد در هر ثانیه در بدن انجام می‌پذیرد، همان‌گونه که سوخت‌وساز بدن انجام می‌گیرد. در این دستگاہ عجیب و غریب در هر لحظه عملیات مستمر ویران کردن و بناکردن انجام می‌پذیرد و تا آن دم که جان به ترک بدن می‌گوید از کار باز نمی‌ایستد... هرکسی که دارای عقل و شعور سالم و راست و درستی باشد نمی‌تواند در برابر این عملیات شگفت و شگرف بایستد و هر ذره‌ی از وجودش

^{۱۴۷} پیشین، فقه‌النسه، مترجم دکتر محمدابراهیمی، صفحات (۱۵۳۶ و ۱۵۳۷) به نقل از کتاب سبل السلام، باختصار، ص ۱۴۷

^{۱۴۸} پیشین، الموسوعه الفقهی، جلد ۱۲، صص ۲۴۳، ۱۴۸.

به تسیح آفریدگار نوآور و نوآفرین این دستگاه انسانی به فریاد در نیاید، دستگاهی که پیچیده‌ترین دستگاه‌های ساخت آدمی قابل مقایسه با آن نیست، حتی قابل مقایسه با سلولی از سلول‌هایی نیست که آن اندازه فراوانند که بیرون از شمارند! در فراسوی تعریف‌های عامی که از عملیات مکیدن و تحویل و تبدیل و سوخت‌وساز می‌شود، شرح و بسط‌هایی است که عقل را حیران می‌کند. کار یک سلول در بدن و شرکت آن در این عملکرد آن اندازه شگفت و شگرف است که بررسی و پژوهش در باره‌ی آن به پایان نمی‌آید! تا چندی قبل همه‌ی این‌ها را ز سر به مهری بود. این حقیقت علمی که قرآن آن را در این جا بیان می‌دارد و می‌گوید که شیر از میان تفاله و خون بیرون می‌تراود، برای کسی از انسان‌ها معهود و مشهور نبود.

در آن روزگار هم کسی هم چون عملکردی را تصور هم نمی‌کرد چه رسد به این که با این دقت چنین عملکرد کاملی را مقرر و مشخص سازد. در این آیه‌ی کریمه معجزه‌ی بزرگ علمی نهفته است.

زیرا این آیه از چگونگی عملیه تشکیل شیر در پستان حیوانات با چنان دقت علمی سخن می‌گوید که بشر-بعد از گذشت چند قرن از نزول قرآن به شناخت آن توفیق یافته است. هر انسانی که برای عقل خود احترام قایل باشد، نمی‌تواند درباره‌ی این مسأله به ستیز و جدال پردازد.

وجود حقیقت واحدی از این نوع حقایق به تنهایی برای اثبات وحی بودن قرآن از سوی یزدان، کافی و بسنده است. زیرا در آن دوره و زمان همه مردمان از این حقیقت، ناآگاه و بی‌اطلاع بودند. قرآن گذشته از این که از هم چون حقایق علمی سخن می‌گوید، دلائل وحی بودن خود از سوی خدا را در ویژگی‌های دیگری نیز به هم راه دارد، ویژگی‌هایی که کسی بدان‌ها پی می‌برد که با هم چون ویژگی‌هایی آشنا باشد و توان سنجش و پژوهش آن‌ها را داشته باشد. اما ذکر حقیقت واحدی بدین نحو دقیق ستیزه‌گران عیب را مغلوب و مسکوت می‌کند^{۱۴۹}. الله جل جلاله در وصف بهشتی که به پرهیزگاران وعده داده شده، می‌فرماید که آن بهشت دارای چهار انهار می‌باشد، یکی از آن جوی‌های چهارگانه جوی شیر می‌باشد. چنان‌چه الله ﷻ در سوره محمد می‌فرماید:

(مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنهَارٌ مِّن مَّاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنهَارٌ مِّن لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرَ طَعْمُهُ وَأَنهَارٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّدَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ وَأَنهَارٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَعْرِفَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ)^{۱۵۰}.

^{۱۴۹} سید قطب ابراهیم حسین الشاربی، دارالشروق، بیروت، القاهرة، طبع هفدهم - ۱۴۱۲ هـ، فی ظلال القرآن، ج ۴، ص ۲۱۸.

^{۱۵۰} سوره محمد، آیه ۱۵.

ترجمه: وصف بهشتی که به پرهیزگاران وعده داده شده است (چنین است که) در آن رودبارهایی از آبی (زالال و خالص) است که گندیده و بدبو نگشته است و رودبارهایی از شیری است که طعم و مزه آن متغیر نشده است، و رودبارهایی از شرابی است که سراپا لذت برای نوشندگان است و رودبارهایی از عسلی است که خالص و پالوده است، و در آنجا آنان هر گونه میوه‌ی دارند، و (از همه بالاتر) از آمرزش پروردگار شان برخوردارند (آیا چنین کسانی) همانند کسانی اند که در آتش دوزخ جاویدان می‌مانند و از آب داغ و جوشان نوشانده می‌شوند، (آبی که به محض نوشیدن) اندرونه و روده‌های ایشان را پاره پاره می‌کند و از هم می‌گسلد.

توضیحات

«مَثَلٌ»: وصف. صفت. توصیف. «غَيْرِ آسِنٍ»: غیر متغیر. فاسد نشده. «لَذَّةٌ»: لذت. لذیذ. مصدر است و به معنا اسم فاعل است، و یا این که مؤنث (لَذَّةٌ) به معنا لذیذ است. «مُصَقَّى»: خالص. پالوده. عسل بدون موم و لرد و خاشاک. «أَمْعَاءٌ»: جمع معی، روده. اندرونه.

الله جل جلاله در این آیه اول آب را ذکر نمود به این علت که ضرورت تمام مخلوقات به آب زیاد است، و در مرحله دوم شیر را از جمله نعمت‌ها ذکر نمود، زیرا که استفاده از شیر و ضرورت به شیر بیشتر است نسبت به عسل و شراب.

ثبوت فواید شیر در سنت نبوی

هنگامی که نبی علیه‌السلام به معراج می‌رفت، شیر و شراب پیش کرده شد نبی علیه‌السلام شیر را گرفت نوش جان نمود، و شراب را ترک کرد. به همین علت که شیر دارای فواید است اما شراب دارای ضررها است، حدیث عبارتند از:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، (أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى لَيْلَةَ أُسْرِي بِهِ بِقَدَحَيْنِ مِنْ خَمْرٍ وَلَبَنٍ، فَنَظَرَ إِلَيْهِمَا فَأَخَذَ اللَّبَنَ، فَقَالَ جَبْرِيْلُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَاكَ لِلْفِطْرَةِ لَوْ أَخَذْتَ الْخَمْرَ عَوْتَ أُمَّتِكَ" (۱۵۱).

ترجمه: از ابوهریره رضی‌الله‌عنه روایت است که گفت: برای پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وسلم در شبی که به اسرا و معراج برده شد، دو جام شراب و شیر آورده شد و حضرت محمد صلی‌الله‌علیه‌وسلم، به آن‌ها نگریست و شیر را گرفت، جبریل علیه‌السلام فرمود: سپاس و ستایش سزاوار خداوندی است که تو را به فطرت هدایت فرمود، اگر شراب را انتخاب می‌کردی، امت تو گمراه می‌شد.

^{۱۵۱} قشیری نيسابوری، مسلم بن الحجاج أبو الحسن، دار إحياء التراث العربي - بيروت، المسند الصحيح المختصر بنقل العدل عن العدل إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، ج ۳، ص ۱۵۹۲، ح ۹۲.

صاحب عمده القاری حدیث فوق را چنین تشریح نموده است: قوله: (أخذت الفطرة)، أى: الاستقامة أى: اخترت علامة الإسلام وجعل اللبن علامة لكونه سهلاً طيباً طاهراً نافعا للشاربين، سليم العاقبة، وأما الخمر فإنها أم الخبائث وحاملة لأنواع الشر في الحال، والمآل، ويروى: هدیت الفطرة، قال الطیبی: أى: الفطرة الأصلية التي فطر الناس عليها، وجعل اللبن علامة لذلك لأنه من أصلح الأغذية وأول ما به حصلت التربية^{۱۵۲}. مفهوم عبارت عمده القاری چنین است: وقتی که به نبی علیه السلا شیر و شراب پیش کرده شد، نبی علیه السلام شیر را اختیار نمود، جبریل فرمود به دین فطرت (توحید) رسیده‌ی زیبا که شیر پاک و کامل‌ترین غذا می‌باشد و اولین چیزی است که به شکم اطفال داخل می‌شود، اما اگر تو شراب را انتخاب می‌نمودی امت تو گمراه می‌شد زیرا که شراب مادر فسادها و دارای همه بدی‌ها است.

از این حدیث نیز معلوم می‌شود که نوشیدن زیاد و کم شراب حرام است. شیرغذای کافی و شافی است نظر به فرموده رسول الله صلی الله علیه وسلم، هم چنین در هنگام نوشیدن شیر دعای مخصوص را بخواند، زیرا در این زمینه حدیث چنین است: (عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ أَطْعَمَهُ اللَّهُ طَعَامًا فَلْيُقِلِّ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ، وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ، وَمَنْ سَقَاهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَبَنًا فَلْيُقِلِّ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ، وَزِدْنَا مِنْهُ، فَإِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ يَجْزِي مِنَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ غَيْرُ اللَّبَنِ ")^{۱۵۳}.

ترجمه: از ابن عباس رضی الله تعالی عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود: کسی را که الله طعام داد باید بگوید: ای الله از این طعام طعامی بهتری برایم عطا کن و کسی را که الله برایش شیر نصیب کرد باید بگوید: (اللهم بارک لنا فيه وزدنا منه) ای الله برکت انداز در شیر و زیاده کن. در آن زیرا که هیچ چیزی جز شیر از طعام و شراب کفایت نه می‌کند.

امام شوکانی در نیل الاوطار در توضیح دعایی که در این حدیث وارد است چنین گفته است:

قَوْلُهُ: (وَزِدْنَا مِنْهُ) هَذَا يَدُلُّ عَلَى الرُّوَايَاتِ الَّتِي ذَكَرْنَاهَا أَنَّهُ لَيْسَ فِي الْأَطْعِمَةِ وَالْأَشْرِبَةِ خَيْرٌ مِنَ اللَّبَنِ، وَظَاهِرُهُ أَنَّهُ خَيْرٌ مِنَ الْعَسَلِ الَّذِي هُوَ شِفَاءٌ، لَكِنْ قَدْ يُقَالُ إِنَّ اللَّبْنَ بِاعْتِبَارِ التَّغْدِي وَالرَّيِّ خَيْرٌ مِنَ الْعَسَلِ وَمُرَجَّحٌ عَلَيْهِ، وَالْعَسَلُ بِاعْتِبَارِ التَّنَادَاوِي مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَبِاعْتِبَارِ الْحَلَاوَةِ مُرَجَّحٌ عَلَى اللَّبَنِ، فَفِي كُلِّ مِنْهُمَا خُصُوصِيَّةٌ يَتَرَجَّحُ بِهَا^{۱۵۴}.

^{۱۵۲} العینی، أبو محمد محمود بن أحمد بن موسى بن أحمد بن حسین، دار إحياء التراث العربی، بیروت، عمدة القاری شرح صحیح البخاری، ج ۱۵، ص ۲۹۲.

^{۱۵۳} ترمذی ابو عیسی محمد بن عیسی الجامع الصحیح الترمذی، دار احیاء التراث العربی، بیروت، ج ۵ ص ۵۰۶، ح ۳۴۵۵. امام ترمذی این حدیث را حسن گفته و ناصرالدین البانی حکم بر صحت این حدیث نموده.

^{۱۵۴} الشوکانی محمد بن علی بن محمد بن عبدالله (المتوفی: ۱۲۵۰هـ) دار الحدیث، مصر، تحقیق: عصام الدین الصبابطی، طبع اول، (۱۴۱۳هـ- ۱۹۹۳م). نیل الاوطار، ج ۸ ص ۱۹۱.

از دعای رسول الله صلی الله علیه وسلم معلوم می‌شود که بهترین غذا و نوشیدنی شیر است، زیرا که شیر هم طعام و هم شراب است، حتی علما اختلاف دارند که عسل بهتر است یا شیر، قول راجح این است که شیر از حیث غذا بهترین غذا است اما عسل از حیث شفا و حلالت از شیر بهتر است.

شیرغذای عام و مفید و بدون تکلف است حدیث در زمینه چنین است:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَافَهُ ضَيْفٌ وَهُوَ كَافِرٌ، فَأَمَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَاةٍ فَحَلَبَتْ، فَشَرِبَ حِلَابَهَا، ثُمَّ أُخْرِيَ فَشَرِبَهُ، ثُمَّ أُخْرِيَ فَشَرِبَهُ، حَتَّى شَرِبَ حِلَابَ سَبْعِ شِيَاهٍ، ثُمَّ إِنَّهُ أَصْبَحَ فَأَسْلَمَ، فَأَمَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَاةٍ، فَشَرِبَ حِلَابَهَا، ثُمَّ أَمَرَ بِأُخْرَى، فَلَمْ يَسْتَمْتَمَهَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْمُؤْمِنُ يُشْرَبُ فِي مَعَى وَاحِدٍ، وَالْكَافِرُ يُشْرَبُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءٍ» ۱۵۵.

ترجمه: از ابی هریره رضی الله عنه روایت است که مردی نزد رسول الله صلی الله علیه وسلم مهمان شد، که هنوز کافر بود پس او امر کرد تا شیر گوسفندی را برایش بدوشند آن مرد شیر را نوشید، پیامبر صلی الله علیه وسلم باز امر کرد تا گوسفند دیگری را برایش بدوشند، و به همین ترتیب شیر هفت گوسفند را یکی پی دیگری برایش دوشیدند و وی تمام آن را نوشید.

فردای آن روز آن شخص مسلمان شد پس پیامبر صلی الله علیه وسلم امر کرد تا باز برایش شیر بیاورند آن مرد شیر يك گوسفند را نوشید و چون از گوسفند دومی را برایش آوردند آن را تمام نتوانست پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمود: مؤمن به اندازه يك معده می‌نوشد و کافر به اندازه هفت معده.

نخست از حدیث چنین معلوم می‌شود که بهترین غذا نزد رسول الله صلی الله علیه وسلم، شیر بود که روز اول و دوم برای مهمان شیر را تقدیم نمود دوم این که شیر غذای آماده و تیار است که به هیچ چیز نیاز ندارد.

حدیث دیگر در مورد اهمیت شیر چنین وارد است:

عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: «بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ أُتِيتُ بِقَدَحِ لَبَنٍ، فَشَرِبْتُ مِنْهُ، حَتَّى إِنِّي لَأَرَى الرَّيَّ يَخْرُجُ مِنْ أَظْفَارِي، ثُمَّ أُعْطِيتُ فَضْلِي - يَعْنِي - عُمَرَ» قَالُوا: فَمَا أَوْلَتْهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «الْعِلْمُ» ۱۵۶.

^{۱۵۵} المسند الصحيح المختصر بنقل العدل عن العدل إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، ج ۳، ص ۱۱۳۲، ح ۲۰۶۳.

^{۱۵۶} بخاری، محمد بن إسماعيل أبو عبد الله، دار طوق النجاة (مصورة عن السلطنة بإضافة ترقيم محمد فؤاد عبد الباقي) طبع اول (۱۴۲۲هـ)، الجامع المسند الصحيح المختصر من أمور رسول الله صلى الله عليه وسلم وسننه وأيامه = صحيح البخاری، ج ۹، ص ۳۵.

ترجمه: عبد الله بن عمر رضى الله عنهما می‌گوید: از رسول الله صلى الله عليه وسلم شنیدم که می‌فرمود: «در عالم رویا و خواب، يك لیوان شیر به من داده شد. شیر را نوشیدم تا آن‌که خوب سیر شدم تا جایی که سیری از ناخن‌هایم بیرون می‌آمد. سپس باقی‌مانده آن‌را به عمر بن خطاب دادم». صحابه عرض کردند: یا رسول الله! این خواب را چگونه تعبیر فرمودید؟ رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمود: «آن‌را به علم تعبیر نمودم».

ابن بطال حدیث فوق را چنین شرح نموده: رؤیة اللب في النوم تدل على السنة والفترة والعلم والقرآن؛ لأنه أول شيء ناله المولود من طعام الدنيا، وهو الذي يفتق معاه، وبه تقوم حياته كما تقوم بالعلم حياة القلوب، فهو يشاكل العلم من هذه الناحية. وقد يدل على الحياة؛ لأنها كانت به في الصغر، وقد يدل على الثواب؛ لأنه من نعيم الجنة إذا رئي نهر من لبن، وقد يدل على المال الحلال، وإنما أوله عليه السلام في عمر بالعلم والله أعلم؛ لعلمه بصحة فطرته ودينه، والعلم زيادة في الفطرة على اصل معلوم^{۱۵۷}. مفهوم عبارت ابن بطال چنین است: نبی علیه السلام خواب دید که آن‌قدر شیر را استفاده نمود که سیری از ناخن‌هایش بیرون شد، دیدن شیر در خواب دلالت بر سنت و علم قرآن و فطرت می‌نماید.

شیر بهترین نوشیدنی است که در شکم طفل داخل می‌شود، و دوام حیات طفل به آن تعلق دارد چنان‌چه که تعلق حیات قلب‌ها با علم است. همان طوری که قبلاً ذکر کردم مواد غذایی و پروتئینی موجود در شیر که از بدن حیوان خارج می‌گردد به مراتب بیشتر از مواد غذایی و پروتئینی است که وارد شکم حیوان شده است. حال سوال این‌جاست که: این مواد غذایی اضافی از کجا آمده است؟ ارتقای سطح دانش و پیشرفت علوم معاصر پرده از روی این راز و رمز برداشته است و ثابت شده است که این مواد غذایی یعنی پروتئینی در معده‌ی حیوان موجود می‌باشد. در معده‌ی حیوانات باکتری‌هایی وجود دارند که مواد غذایی را که وارد معده‌ی حیوان می‌شود و ارزش غذایی ندارد آن‌ها را تبدیل به مواد مفیده می‌کنند.

شیر گاو و گوسفند از غذاهای مفید برای انسان و دارای قند و چربی و مواد پروتئینی است، کلسیم و ویتامین "د" نیز دارد، اگر شیر در جای سرد نگه‌داری نشود، ترش می‌شود، یعنی می‌برد؛ زیرا باکتری‌ها از قند شیر تغذیه می‌کنند و آن‌را به اسید مبدل می‌سازند، باکتری‌هایی که شیر را فاسد می‌کنند زیان‌آور نیستند و شیر بریده هم قابل استفاده است، ولی باکتری‌های بعضی امراض هم در

^{۱۵۷} ابن بطال أبو الحسن علی بن خلف بن عبد الملك. (المتوفى: ۴۴۹هـ). تحقیق أبو تمیم یاسر بن إبراهیم، مكتبة الرشد السعودية، الرياض، طبع دوم. (۱۴۲۳هـ - ۲۰۰۳م). (شرح صحيح البخاری لابن بطال)، ج ۹، ص ۵۳۰.

شیر پیدا می‌شوند که باید آن را مدت نیم ساعت در حدود ۶۰ تا ۶۶ درجه حرارت داده شود این عمل میکروب‌های زیان‌آور شیر را نابود می‌سازد.

و در آیت فوق تحریر نمودیم که شیر از میان "فرث" (غذای هضم شده‌ی داخل معده) و "دم" (خون) خارج می‌شود. پیشرفت‌های علمی معاصر و فزیولوژی امروز این مطلب را ثابت ساخته است: هنگامی که غذا در معده هضم و آماده‌ی جذب می‌گردد، در سطوح بسیار وسیع و گسترده در داخل معده و امعا در برابر لک‌ها عروق شعریه (موی‌رگ‌ها) قرار می‌گیرد.

و عناصر مفید و لازم آن را جذب کرده و به درخت ریشه‌داری که نوک انتهاییش در نوک پستان خلاصه می‌شود، می‌رساند. هنگامی که مادر غذا را تناول می‌کند، عصاره‌اش به خون وارد می‌شود. شاخ و برگ‌های انتهایی دستگاه خون و عروق، در مجاور شاخ و برگ‌های انتهایی دستگاه گردش خون "جنین" قرار می‌گیرد، و تا بچه در شکم مادر است بدین طریق او را تغذیه می‌کند، اما همین که از مادر جدا شد، نوک عقربه‌ی این قطب تمامی تغذیه‌کننده متوجه نوک پستان مادر گردیده که در این حالت، مادر توان رساندن خون خود به خون اولادش را ندارد.

از این رو، باید تغییر حالت و تصفیه‌ی انجام پذیرد که محصول جدید را برای کودکش گوارا و سازگار سازد، اینجاست که شیر به وجود می‌آید، از میان "فرث" و "دم" یعنی از میان آن چه می‌خورد و تبدیل به فرث، و بعد از آن مبدل به خون می‌شود.

اتفاقاً ترکیب شیر نیز چیزی است حد وسط میان خون و فرث، نه خون تصفیه شده است و نه غذای هضم شده. از دومی فراتر می‌رود و به اولی نمی‌رسد. پستان‌ها برای ساختن مواد پروتینی شیر، تنها از اسیدهای آمینه ترکیب آلی که اساس ساختمان پروتین‌ها را تشکیل می‌دهد. یک اسید آمینه از نظر شیمیایی، از یک گروه کاربوکسیل، یک اتم هایدروجن، یک گروه آمین و یک رادیکال اسید آمینه متصل به اتم کاربن تشکیل یافته است) ذخیره شده‌ی بدن استفاده می‌کنند. بعضی از مواد شیر در خون وجود ندارند و در غده‌های پستان ساخته می‌شوند مانند کازین پروتین اصلی شیر. برخی موارد دیگر موجود در شیر، بدون تغییر از پلاسمای خون از طریق ترشح وارد شیر می‌گردد، مانند انواع ویتامین‌ها، نمک طعام و فسفات‌ها. و بعضی دیگر از مواد مانند قند موجود در شیر یعنی لاکتوز (Lactose)، در شیر که به مقدار تقریبی ۶۵ گرم در یک لیتر شیر وجود دارد، دی ساکارید متشکل از گلوکوز و گالاکتوز که تأثیر انزایم لاکتاز شکسته و به قندهای مذکور تبدیل می‌گردد^{۱۵۸}.

از قند موجود در خون گرفته می‌شود که پستان‌ها روی آن فعالیت داشته و در این تغییر و تبدیل سهم بارزی دارد. طوری که ملاحظه می‌نمایید، تولید شیر، نتیجه‌ی جذب مواد غذایی به وسیله‌ی خون و ارتباط مستقیم خون با غذاهای پستان‌ها می‌باشد. ولی، نه بوی خاص "فرث" و نه رنگ مخصوص خون هیچ‌کدام به شیر منتقل نمی‌گردد بلکه با رنگ و بوی تازه‌ی از نوک پستان تراوش می‌کند^{۱۵۹}.

مواد غذایی شیر

شیر یکی از طعام‌ها و نوشیدنی‌هایی است که نبی علیه السلام به آن علاقه خاص داشت، معجزه نبی علیه السلام به آن صورت گرفت بود، حدیث رسول الله صلی الله در این مورد چنین است:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ، إِنْ كُنْتُ لَأَعْتَمِدُ بِكَيْدِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْجُوعِ، وَإِنْ كُنْتُ لَأَشُدُّ الْحَجَرَ عَلَى بَطْنِي مِنَ الْجُوعِ، وَلَقَدْ قَعَدْتُ يَوْمًا عَلَى طَرِيقِهِمُ الَّذِي يَخْرُجُونَ مِنْهُ، فَمَرَّ أَبُو بَكْرٍ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، مَا سَأَلْتُهُ إِلَّا لِيَسْبِعَنِي، فَمَرَّ وَلَمْ يَفْعَلْ، ثُمَّ مَرَّ بِي عُمَرُ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، مَا سَأَلْتُهُ إِلَّا لِيَسْبِعَنِي، فَمَرَّ فَلَمْ يَفْعَلْ، ثُمَّ مَرَّ بِي أَبُو الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَتَبَسَّمَ حِينَ رَأَى، وَعَرَفَ مَا فِي نَفْسِي وَمَا فِي وَجْهِ، ثُمَّ قَالَ: «يَا أَبَا هُرَيْرَةَ» قُلْتُ: لَيْسَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «الْحَقُّ» وَمَضَى فَتَبِعْتُهُ، فَدَخَلَ، فَاسْتَأْذَنَ، فَأَذِنَ لِي، فَدَخَلْتُ، فَوَجَدْتُ لَبَنًا فِي قَدَحٍ، فَقَالَ: «مِنْ أَيْنَ هَذَا اللَّبَنُ؟» قَالُوا: أَهْدَاهُ لَكَ فُلَانٌ أَوْ فُلَانَةٌ، قَالَ: «أَبَا هُرَيْرَةَ» قُلْتُ: لَيْسَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «الْحَقُّ إِلَى أَهْلِ الصُّفَّةِ فَادْعُهُمْ لِي» قَالَ: وَأَهْلُ الصُّفَّةِ أَضْيَافُ الْإِسْلَامِ، لَا يَأْوُونَ إِلَى أَهْلِ وَلَا مَالٍ وَلَا عَلَى أَحَدٍ، إِذَا أَتَتْهُ صَدَقَةٌ بَعَثَ بِهَا إِلَيْهِمْ وَلَمْ يَتَنَاوَلْ مِنْهَا شَيْئًا، وَإِذَا أَتَتْهُ هَدِيَّةٌ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَأَصَابَ مِنْهَا وَأَشْرَكَهُمْ فِيهَا، فَسَأَلَنِي ذَلِكَ، فَقُلْتُ: وَمَا هَذَا اللَّبَنُ فِي أَهْلِ الصُّفَّةِ، كُنْتُ أَحَقُّ أَنَا أَنْ أُصِيبَ مِنْ هَذَا اللَّبَنِ شَرْبَةً أَتَقَوَّى بِهَا، فَإِذَا جَاءَ أَمْرِي، فَكُنْتُ أَنَا أُعْطِيهِمْ، وَمَا عَسَى أَنْ يَبْلُغَنِي مِنْ هَذَا اللَّبَنِ، وَلَمْ يَكُنْ مِنْ طَاعَةِ اللَّهِ وَطَاعَةِ رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدٌ، فَاتَيْتُهُمْ فَدَعَوْتُهُمْ فَأَقْبَلُوا، فَاسْتَأْذَنُوا فَادْنَيْتُهُمْ، وَأَخَذُوا مَجَالِسَهُمْ مِنَ الْبَيْتِ، قَالَ: «يَا أَبَا هُرَيْرَةَ» قُلْتُ: لَيْسَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «خُذْ فَأَعْطِهِمْ» قَالَ: فَأَخَذْتُ الْقَدَحَ، فَجَعَلْتُ أُعْطِيهِ الرَّجُلَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرَوِي، ثُمَّ يَرُدُّ عَلَى الْقَدَحِ، فَأُعْطِيهِ الرَّجُلَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرَوِي، ثُمَّ يَرُدُّ عَلَى الْقَدَحِ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرَوِي، ثُمَّ يَرُدُّ عَلَى الْقَدَحِ، حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ رَوَى الْقَوْمُ كُلَّهُمْ، فَأَخَذَ الْقَدَحَ فَوَضَعَهُ عَلَى يَدِهِ، فَظَنَرَ إِلَيَّ فَتَبَسَّمَ، فَقَالَ: «أَبَا هُرَيْرَةَ» قُلْتُ: لَيْسَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «يَقِيتُ أَنَا وَأَنْتَ» قُلْتُ: صَدَقْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «أَقْعُدْ فَأَشْرَبْ» فَقَعَدْتُ فَشَرِبْتُ، فَقَالَ: «أَشْرَبْ» فَشَرِبْتُ، فَمَا زَالَ يَقُولُ: «أَشْرَبْ» حَتَّى قُلْتُ: لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، مَا أَجِدُ لَهُ مَسْلَكًا، قَالَ: «فَارِنِي» فَأَعْطَيْتُهُ الْقَدَحَ، فَحَمِدَ اللَّهُ وَسَمَى وَشَرِبَ الْفَضْلَةَ^{۱۶۰}.

^{۱۵۹} تاریخ بغداد، ۱۱/۱۶۷.

^{۱۶۰} صحیح البخاری، ج ۸، ص ۹۶، ح ۲۶۵۲.

ترجمه: ابوهریره رضی الله عنه می گوید: سو گند به خدایی که هیچ معبودی بجز او وجود ندارد، گاهی از شدت گرسنگی، بر شکم ام روی زمین می خوابیدم. و گاهی هم از شدت گرسنگی، سنگ به شکم ام می بستم. روزی، کنار راهی که مردم از آن جا عبور می کنند، نشستم. نخست، ابوبکر از آن جا گذشت. من صرفاً به خاطر این که غذایی به من بدهد و گرسنگی ام را برطرف نماید، از ایشان در مورد یکی از آیات قرآن کریم پرسیدم. اما او به راهش ادامه داد بدون این که کاری برایم انجام دهد.

سپس عمر از کنارم گذشت. باز هم من صرفاً به خاطر این که غذایی به من بدهد و گرسنگی ام را برطرف نماید، از ایشان هم در مورد یکی از آیات قرآن کریم پرسیدم. او هم به راهش ادامه داد بدون این که کاری برایم انجام دهد.

سرانجام، ابوالقاسم صلی الله علیه وسلم از کنارم گذشت. ایشان، هنگامی که مرا می دید، تبسم نمود و از چهره ام به آن چه که در درونم می گذشت، بی برد. سپس فرمود: «ای ابوهره!» گفتم: آماده‌ی خدمتتم ای رسول خدا. فرمود: «با من بیا». و به راه افتاد. من هم به دنبالش براه افتادم تا این که وارد منزلش شد و اجازه خواست. آن گاه به من نیز اجازه‌ی ورود داد. هنگامی که وارد خانه شد، لیوان شیری در آن جا دید. پرسید: «این شیر از کجاست؟» گفتند: فلان مرد یا فلان زن، آن را به شما هدیه کرده است. فرمود: «ابوهریره! گفتم: ای رسول خدا! آماده‌ی خدمت ام. فرمود: «خودت را به اهل صغه برسان و آنان را نیز نزد من بیاور».

قابل یادآوری است که اهل صغه، مهمانان اسلام بودند. آنان خانواده و مالی نداشتند و نزد کسی هم نمی رفتند. هرگاه، زکاتی به نبی اکرم صلی الله علیه وسلم می دادند، آن را برای آنان می فرستاد و خودش از آن استفاده نمی کرد. و هرگاه، هدیه‌یی به ایشان می دادند، آن‌ها را با آن، شریک می گرداند. یعنی خودش از آن استفاده می کرد و مقداری از آن را هم برای آن‌ها می فرستاد.

به هر حال، این سخن پیامبر صلی الله علیه وسلم مرا اندوه‌گین ساخت و با خود گفتم: مگر این شیر، چقدر است که اهل صغه را هم بیاورم؟ باید این شیر را به من می دادند تا جرعه‌ی از آن بنوشم و تقویت شوم. اگر آن‌ها بیاینده حتماً رسول خدا صلی الله علیه وسلم به من دستور می دهد تا به آنان شیر بدهم و چه بسا که به من، چیزی نرسد.

اما چاره‌ی جز اطاعت از خدا و رسولش نداشتم. لذا نزد آنان رفتم و آن‌ها را دعوت نمودم. آمدند و اجازه ورود خواستند. رسول خدا صلی الله علیه وسلم به آنان اجازه داد. و آن‌ها هم وارد خانه شدند و نشستند. پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرمود: «ای ابا هر!» گفتم: آماده‌ی خدمتتم ای رسول خدا.

فرمود: «شیرها را بردار و به آنها بده». من لیوان را برداشتم و شروع به شیر دادن نمودم. هنگامی که لیوان را به یکی از آنها می‌دادم، او آن قدر می‌نوشید که سیراب می‌شد و لیوان را به من بر می‌گرداند. سپس به دیگری می‌دادم او نیز آن قدر می‌نوشید که سیراب می‌شد و لیوان را به من بر می‌گرداند. من این کار را هم چنان ادامه دادم تا این که در حالی به نبی اکرم صلی الله علیه وسلم رسیدم که همه آنان، سیراب شده بودند.

آن‌گاه، پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم لیوان را از من گرفت و روی دستش گذاشت و با تبسم، به من نگاه کرد و فرمود: «ابا هر!» گفتم: «آماده خدمت ای رسول خدا. فرمود: «فقط من و تو مانده‌ایم». گفتم: درست است ای رسول خدا. فرمود: «بنشین و بنوش». من هم نشستم و نوشیدم. دوباره فرمود: «بنوش». و آن قدر این کلمه را تکرار نمود که گفتم: نه، سوگند به ذاتی که تو را به حق، فرستاده است، جایی برای نوشیدن ندارم. فرمود: «پس لیوان را به من بده». لیوان را به ایشان دادم. آن حضرت صلی الله علیه وسلم بعد از حمد و ثنا و بسم‌الله گفتن، باقی مانده آن شیرها را نوشید.

نبی علیه السلام بهترین صدقه بخشیدن شیر شتر نوزاد و گوسفند شیرده را خوانده است زیرا حدیث در زمینه چنین وارد است:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «نِعْمَ الصَّدَقَةُ: اللَّفْحَةُ الصَّفِيَّةِ مِنْحَةً، وَالشَّاةُ الصَّفِيَّةُ مِنْحَةً، تَغْدُو بِإِنَاءٍ وَتَرُوحُ بِآخِرٍ»^{۱۶۱}.

ترجمه: ابوهریره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ می‌گوید: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود: «بهترین صدقه، بخشیدن شیر شتر نوزاد و گوسفند شیردهی است که هر صبح و شام يك ظرف شیر می‌دهد».

بهترین غذایی را که صحابه در خدمت مهمان قرار می‌دادند شیر بود. حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم در این مورد چنین است:

(عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَمَعَهُ صَاحِبٌ لَهُ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنْ كَانَ عِنْدَكَ مَاءٌ بَاتَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ فِي شَنَّةٍ وَالْأَكْرَعَا». قَالَ: وَالرَّجُلُ يَحْوِلُ الْمَاءَ فِي حَائِطِهِ، قَالَ: فَقَالَ الرَّجُلُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عِنْدِي مَاءٌ بَاتَتْ. فَأَنْطَلِقُ إِلَى الْعَرِيشِ، قَالَ: فَأَنْطَلِقَ بِهِمَا فَسَكَبَ فِي قَدَحٍ، ثُمَّ حَلَبَ عَلَيْهِ مِنْ دَاجِنٍ لَهُ، قَالَ: فَشَرِبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ شَرِبَ الرَّجُلُ الَّذِي جَاءَ مَعَهُ»^{۱۶۲}).

^{۱۶۱} تمیمی، أبو یعلیٰ أحمد بن علی بن المثنیٰ، محقق: حسین سلیم أسد (مستدابی یعلیٰ) دارالمامون للتراث - دمشق، طبع اول. (۱۴۰۴-۱۹۸۴). ج ۱۱، ص ۱۷۸. حسین سلیم اسد حکم نموده که سند این حدیث حسن است.

^{۱۶۲} صحیح البخاری، ج ۷، ص ۱۱۰.

ترجمه: جابر بن عبدالله رضی الله عنهما می‌گوید: نبی اکرم صلی الله علیه وسلم با یکی از یارانش (ابوبکر) نزد یک مرد انصاری رفت و به او فرمود: «اگر نزد تو آبی وجود دارد که دیشب در مشک بوده است، برایمان بیاور. در غیر این صورت با دهان‌مان از حوض، آب می‌نوشیم». آن مرد در حالی که باغ‌اش را آب‌یاری می‌کرد و آب را از جایی به جایی دیگر منتقل می‌ساخت گفت: ای رسول خدا! مشک آب دارد. شما به سایبان بروید. سپس آن‌ها را به سایبان برد و در کاسه‌ای، آب ریخت و گوسفندش را در آن دوشید. آن‌گاه، رسول الله صلی الله علیه وسلم از آن نوشید و در پایان مردی که هم‌راه ایشان آمده بود، نیز از آن نوشید^{۱۶۳}.

شیر مملو از مواد مختلف حیاتی بوده و یک مجموعه‌ی کامل غذایی را تشکیل می‌دهد. مواد معدنی شیر قرار ذیل است: سودیم، پتاسیم، مگنیزیم، کلسیم، آهن، فاسفورس، آیودین، گوگرد و گازهای آکسیجن، اسید کاربونیکی و... نیز وجود دارد.

مواد قندی آن به مقدار کافی و به صورت "لاکتوز" می‌باشد. ویتامین‌هایی که به صورت محلول در شیر وجود دارند، ویتامین "A" و "B" و "C" می‌باشد. امروزه خوب به تجربه ثابت شده است که به هر اندازه‌ی که حیوان چراء خوب داده شود تمام اقسام ویتامین‌ها در شیر موجود می‌باشد. و باید گفت که شیر تازه یک غذای کامل به شمار می‌رود.

در حدیثی که از پیامبر (صلی الله علیه وسلم) آمده است که فرموده اند: تنها چیزی که می‌تواند جای آب و غذا را بگیرد، شیر است. شیر عقل و ذهن انسان را زیاد نموده صفا می‌بخشد. قوه‌ی دید را می‌افزاید و نسیان و فراموشی را محو می‌سازد، قلب را تقویت کرده پشت را مستحکم می‌نماید^{۱۶۴}.

میدانیم هریک از این آثار ارتباط نزدیک با مواد حیاتی موجود در شیر دارد. شیر غذای خالص و گوارا است، غذایی است کم‌حجم، پرنیرو و خالص از مواد اضافی و در عین حال آن‌قدر گوارا است که برای هر انسان در سنین مختلف یعنی طفلی، جوانی و پیری، مفید و سازگار است. بنابراین، بسیاری از مریضان از این غذا استفاده می‌کنند. و باید گفت که شیر برای رشد استخوان‌ها اثر فوق‌العاده‌ی دارد و به همین اساس در موارد شکستگی استخوان توصیه می‌شود.

شیر مانند عسل بسیار زود جذب بدن گردیده و به سادگی هضم می‌شود. هویدا است که ویتامین‌ها برای رشد و نمو عضلات حتمی بوده‌اند و سبب بروز و شیوع انواع امراض در انسان‌ها

^{۱۶۳} سیره‌ی، ابن هشام، ج ۱، ص ۱۶۴-۱۶۵، تاریخ البطری، ج ۲، ص ۱۵۹، ابن الاحسان، ج ۸، ص ۸۲، ابن سعید، ج ۱، ص ۱۱۱ طبیقات ابن سعید، ج ۱، ص ۱۱۱، همه این منابع با اندکی اختلاف در متن از سیره‌ی ابن هشام آوردند.

^{۱۶۴} سیره‌ی، ابن هشام، ج ۱، ص ۱۶۴-۱۶۵، تاریخ البطری، ج ۲، ص ۱۵۹، ابن حبان، الاحسان، ج ۸، ص ۸۲.

می‌شود. به گونه‌ی مثال، ویتامین "A" در تأمین رشد و نمو، افزایش مقاومت بدن در برابر عفونت‌ها و امکان دید در تاریکی اهمیت فوق‌العاده‌ی داشته، در جلوگیری از شب‌کوری و برخی از اختلالات بینایی بسیار مؤثر است. از مهم‌ترین عوارض کم‌بود این ویتامین در انسان، شب‌کوری تغییر شکل استخوان و دندان، عدم رشد بدن و کاهش مقاومت بدن در مقابل عفونت‌هاست.

هم‌چنان کم‌بود این ویتامین در اطفال موجب کاهش رشد اطفال و ابتلای آن‌ها به بیماری نرمی استخوان که بیشتر در کودکانی که غذای کافی نمی‌خورند و ویتامین "D" به قدر کفافی به بدن آن‌ها نمی‌رسد، تولید می‌شود و ساق‌ها و ستون فقرات آن‌ها کج می‌شود، معالجه‌ی آن با خوردن غذاهای ویتامین‌دار و روغن ماهی و استراحت در معرض شعاع آفتاب به‌قدر ضرورت صورت می‌گیرد.

کم‌بود ویتامین "B" امراض مانند فلج، و انواع و اقسام امراض عصبی دیگر را به میان می‌آورد. چنان‌چه می‌دانیم که شیر دارای ویتامین "D" است بناءً، کسی که به‌طور دائم شیر بخورد از ابتلا به ناراحتی‌های خون مصوون خواهد بود. تأثیر شیر در خون این است که گلبول‌های خون را زیاد و جریان آن‌را تنظیم می‌نماید. بسیاری از کسانی که به بیماری‌ها گرفتار اند، دچار بدی جریان خون هم می‌باشند. فشار خون آن‌ها در حدود ۴۰ یا ۳۰ درجه بالا و یا پایین است. البته این علامت، حساسیت به زکام و سرما خوردگی و بخواب رفتن دست و پا است، چنین عوارض در برابر طرز شیر بر طرف خواهد شد. البته علت آن، بهبود وضع جریان خون و افزایش تعداد سلول‌های توانا و سالم است، باید تذکر داد که طرز گرفتن شیر خالی از عوارض ناگوار نیست.

بعضی از بیمارانی که دچار عوارضی مانند تب، جوش‌های گوناگون و عرق بدبو و متعفن می‌گردند و یا هنگام برخاستن از خواب شاهد عرق بدبو و تعفن در بدن اند، علت آن بروز یک بیماری جدید نیست بلکه ریشه‌کن شدن بیماری اسبق می‌باشد. نسبت وجود مواد و املاح معدنی در شیر، ارزش غذایی زیادی برای تقویت و اعمار سلول‌های استخوان و دندان داشته است.

شیر در افزایش وزن و چاقی

طرز شیر در افزودن وزن افراد کم وزن و لاغر نقش قابل ملاحظه‌ی داشته و وزن آن‌را زیاد می‌کند. مشروط بر این‌که افراد مبتلا به امراض نباشند، کسانی که مبتلا به بیماری اند با سرعت کم‌تری فربه می‌گردند و دیگر این‌که چاقی ناشی از طرز شیر چاقی و فربه‌ی واقعی و سالم خواهد بود، و باید تذکر داد که علاوه بر این‌که شیر افراد لاغر را چاق می‌سازد افراد چاق را هم لاغر می‌کند، زیرا نقش آن در بدن ایجاد تعادل در فعل و انفعالات شیمیایی است و افراد چاق، افرادی اند که تعادل شیمیایی بدن

آن‌ها بهم خورده است و باید گفت که به وجود آوردن حالت توازن و تعادل به واسطه شیر بیان‌گر کافی و شافی و نافع بودن آن می‌باشد.^{۱۶۵}

شیر و طرق نوشیدن آن

اگر می‌خواهید شیر به نفع شما تمام شود باید آن را ذره ذره به قدر کم بنوشید. زیرا به هر اندازه‌ی که شیر در مواقع دخول معده کم‌تر باشد، عمل هضم و جذب آن ساده‌تر خواهد بود. بدین منظور شیر را طوری باید نوشید که اطفال از پستان مادران خود می‌مکند، اما اگر شیر مانند آب نوشیده شود، با حجم بیشتر در معده دلمه‌گردیده و عمل هضم آن سنگین و دشوارتر خواهد گردید که سبب کسالت معده و دیگر اعضاء مربوطه خواهد شد.^{۱۶۶}

شیر و هنگام حاملگی

در اوقات بارداری، طرز گرفتن غذای کامل و تام و کافی، سلامتی و تزیین خانم‌های حامله را حفظ نموده رشد، نمو و تکامل نوزادشان را تأمین می‌کند. غذایی را که خانم باردار میل می‌کند، بعد از هضم جذب شده و وارد جریان خون می‌گردد و بعد مورد استفاده‌ی بدن و جنین قرار می‌گیرد.

آن‌چه را که جنین برای رشد و تکامل خود لازم دارد به واسطه‌ی مادر اخذ نموده و بدین ترتیب تغذیه می‌نماید، مسلماً اگر تغذیه‌ی مادر کامل و تام نباشد، مواد غذایی لازم برای رشد و نمو جنین تأمین نگردد، نوزاد کوچک و کم‌وزن به دنیا می‌آید. بیشتر اطباً معتقد اند که نارس بودن نوزاد و نقص‌های مادرزادی تا حدی ارتباط مستقیم با سوءتغذیه و کم‌بود ویتامین در هنگام حاملگی دارد.

در برنامه‌ی غذایی روزانه علاوه بر غذاهای قندی، مواد دیگری از قبیل ویتامین‌ها و مواد معدنی وجود دارند که برای به‌کار انداختن قوای حیاتی و فعالیت سلول‌های بدن نهایت مفید بوده و نقصان آن‌ها در بدن سبب ایجاد ناراحتی و اختلالات گوناگون می‌شود.

کلسیم که یکی از مواد مهم معدنی است، هم‌راه با مواد گوشتی یعنی پروتین برای تشکیل اسکلت استخوانی جنین کمال اهمیت دارد.

مواد معدنی و ویتامین‌ها به مقدار فراوان در سبزیجات و میوه‌جات وجود دارند اما از آن‌جایی که این مواد تأمین احتیاجات زن را در اوقات بارداری علاوه بر مقداری که برای بدن خود لازم دارند، از مواد فوق‌الذکر به‌طور اضافه نیز استفاده کنند تا رفع احتیاجات جنین داخل شکم شان گردد.

^{۱۶۵} تاریخ البطری، ج ۲، ص ۱۵۹.

^{۱۶۶} ابن حبان، الاحسان، ج ۸، ص ۸۲.

خوراک روزانه‌ی زنان حامله را از نظر اهمیت و ارزش غذایی به هفت گروه تقسیم نموده اند که از آن جمله شیر در صدر فهرست قرار داشته، چون که موضوع بحث من هم شیر است. بناءً، آن را به بررسی گرفته به صورت مختصر راجع به آن بحث می‌کنم. همان طوری که در آغاز تحریر نمودیم، شیر، کامل و سالم‌ترین غذای طبیعی به شمار می‌رود. مقدار زیاد مواد مختلف معدنی مانند کلسیم.... دارد که برای تشکیل استخوان‌بندی و دندان نوزاد لازمی می‌باشد. منابع عالی از پروتین بوده، دارای مقادیر زیادی ویتامین‌های مختلفه بوده که سبب رشد و نمو و تکامل جنین می‌گردد.

گروهی از زن‌های باردار از ترس این که چاق شوند از خوردن شیر خودداری می‌کنند. باید گفت که به طور مسلم مقدار چربی در شیر این قدرها فراوان به صورت صد فیصدی نیست که باعث چاقی شود. از سوی دیگر خوب‌ترین غذایی که می‌تواند جانشین شیر گردد، پنیر و ماست است. پنیر تمام مواد غذایی شیر به استثنای مواد قندی را با غلظت زیاد در خود دارد. بنابراین، بهتر است که با مواد قندی مصرف شود. ماست هم به خصوص در فصل تابستان بسیار مطبوع است و خاصیت غذایی زیادی همانند شیر دارد. عوارض دیگری طرز اتخاذ شیر این است که کمر درد، سردرد، درد عضلات، سستی و تبلی و بی‌خوابی بروز می‌کند. ولی مواقع بروز این گونه عوارض باید اعتنایی به آن نکرد، مگر این که عوارض فوق توام با تب باشد. در هم چون موارد باید روزی طبی گرفت و پس از برطرف شدن تب و ناراحتی‌های فوق، طرز اخذ شیر را سر از نو شروع کرد. تمام عوارض فوق نشانه‌ی آنست که تن به شدت مشغول دفع مواد زایده به خارج است. به ادامه طرز شیرگری، بدن قادر خواهد شد تمام مواد زایده را برطرف کرده و بیماری را ریشه کن کند.

شیر به عنوان خوب‌ترین غذا برای اطفال

برخی از کودکان به صورت سالم به دنیا آمده اند، ولی رشد سالم نمی‌کنند و در نتیجه گاهی به دلیل نخوردن غذای مقوی کافی دچار عقب‌ماندگی فکری می‌شوند. باید گفت که در طول چند برج اول زندگی، مغز سر بسیار سریع‌تر از دیگر اعضای بدن رشد و نمو می‌کند و به این دلیل تغذیه‌ی نوزاد بسیار مهم است. بنابراین، شیر مادر بهترین غذا برای نوزاد به شمار می‌رود. اطفالی که از نعمت شیر مادر محروم اند و در معرض نور خورشید جلدشان قرار نمی‌گیرد ممکن است ساق‌های خمیده و دیگر بدشکلی‌های استخوانی در آن‌ها پدید آید. در حالی که این بدشکلی را می‌توان با دادن شیر و ویتامین "D" تصحیح کرد که این ویتامین در خود شیر و موادی که از شیر به دست می‌آید موجود است. شیر مادر غذایی ارزان‌تر و سلامت‌تر برای یک طفل می‌باشد، مادر می‌تواند مقدار زیاد پروتین

گیاهی بخورد و آن را به صورت یک غذای کامل (شیر) برای طفل خود درآورد. شیردادن از پستان نه تنها خوبترین چیز برای طفل شماست بلکه یک صرفه جویی نیز است.

باید اظهار نمود که خوبترین و خالصترین غذا برای نوزاد فقط شیراست. پس سعی شود که در صورت امکان از سنین اول الی شش ماهگی برای نوزاد جز شیر مادر چیزی دیگر داده نشود ولی باید گفت که از ۴ ماهگی تا شش ماهگی اگر آب میوه و میوه‌های سرشار از ویتامین‌ها مانند کینو، آلو، کیله... داده شود، کدام عوارض نداشته بلکه نافع است. و هم باید گفت که شیر دادن برای کودک در بروج ۴ تا ۶ در برابر اسهال و بسیاری عفونت‌ها حفاظت می‌نماید. اگر پستان مادر به قدر کافی شیر نداشته باشد، لازم است مادر غذاهای خوب بخورد و مقدار زیاد آب یا مایعات دیگر بنوشد، هر قدر که مایعات بیشتر بنوشد، به همان تناسب بیشتر شیر تولید می‌کند^{۱۳۷}.

در صورت امکان سعی شود تا مدت دو سالگی برای طفل، مادرش شیر دهد و این مدت از نظر شرعی و طبی اندازه شده است. الله جل جلاله در این مورد فرموده است: (وَأُولَادَاتُ يَرْضَعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلِينَ كَامِلِينَ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارَّرُ وَالِدَةٌ بَوْلِدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بَوْلِدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ)^{۱۳۸}.

ترجمه: مادران (اعم از مطلقه و غیرمطلقه) دو سال تمام فرزندان خود را شیر می‌دهند، هرگاه یکی از والدین یا هر دوی ایشان خواستار تکمیل دوران شیرخوارگی شوند، بر آن کس که فرزند برای او متولد شده (یعنی پدر) لازم است خوراک و پوشاک مادران را (در آن مدت به اندازه‌ی توانایی) به‌گونه‌ی شایسته بپردازد. هیچ کس موظف به بیش از مقدار توانایی خود نیست، نه مادر به‌خاطر فرزندش، و نه پدر به سبب بچه‌اش باید زیان ببیند (بلکه حق دیدار از فرزند برای هر دو محفوظ است و بر پدر پرداخت عادلانه، و بر مادر پرورش مسلمانانه لازم است. چنانچه پدر بمیرد یا به سبب فقر از پرداخت حق حضانت عاجز باشد) بر وارث فرزند چنین چیزی لازم است (و در صورت دارا بودن، باید آن‌چه بر پدر فرزند، از قبیل خوراک و پوشاک و اجرت شیرخوارگی لازم بوده است بپردازد) و اگر (والدین) خواستند با رضایت و مشورت هم‌دیگر (کودک را زودتر از دو سال) از شیر بازگیرند گناهی بر آنان نیست، و اگر (ای پدران) خواستید دیگرگانی برای فرزندان خود بگیرید، گناهی

^{۱۳۷} ابن حبان، الاحسان، ج ۸، ص ۸۲.

^{۱۳۸} سوره بقره، آیه ۲۳۳.

بر شما نیست، به شرط این که حقوق آنان را به طور شایسته بپردازید، و از (خشم) خدا بپرهیزید و بدانید که خدا بدان چه انجام می‌دهید، بینا است (لذا پدران و مادران خدا را در نظر دارند و به تربیت اولاد عنایت نمایند).

پستان غده‌ی است که شیر از آن ترشح می‌کند، پستان در زنان از ضمایم دست‌گاه تولید محسوب گردیده و برای ترشح شیر و تغذیه‌ی نوزاد تطابق یافته است. اگرچه نمودی ظاهری پستان‌ها در سنین ۸-۹ سالگی آغاز شده و در مرحله‌ی بلوغ کامل می‌شود ولی ساختمان داخلی آن در دوران حاملگی تغییر یافته با ترشح شیر تکامل می‌یابد. با این که پستان‌ها پس از چهارمین ماه بارداری آماده‌ی ترشح شیر هستند ولی ترشح شیر موکول به انجام عمل زایمان است.

رژیم شیر در امراض

اکثراً اطباء معتقدند که نوشیدن مایعات زیاد در امراض قلبی مضر واقع می‌شود. هویداست که این استدلال صحیح است زیرا با تناول آن کار قلب زیاد می‌گردد. علت گرفتن طرز شیر به علت خواص غذایی و خاصیت ضد سمی آن، قلب را نیرومندتر می‌سازد و از شدت بیماری می‌کاهد. شیر در بیماری زنان هم نهایت مؤثر است. چنانچه مواقعی که رحم و تخمدان ورم می‌کند، در هنگام قاعدگی و یا عادت ماهوار درد شدید عارض می‌گردد که بسیار ناراحت‌کننده است. این عارضه با گرفتن طرز شیر برطرف می‌شود به شرط این که مریض در ایامی که دچار عادت ماهانه است، روزی طبی بگیرد و در آخر ایام عادت، مدت سه هفته صرف شیر بنوشد. اگر در مدت مذکور درد برطرف نشد، باید به این طرز مداومت بخشد تا نتیجه‌ی مطلوب بدست آید. شیر برای درد رماتیسم نافع است. پس از چند روز بعد از اتخاذ شیر اثر درمانی عجیبی رونما می‌گردد. بعضی اوقات چند روز بعد از گرفتن شیر ممکن دردهای رماتیسمی اسبق به شدت بروز کند. در چنین موارد مریض نباید وحشت کند بلکه باید ضرور به این طرز شیر ادامه دهد. غالباً بعد از ۴۸ ساعت درد برطرف خواهد شد^{۱۶۹}.

در مسیر راه پیامبر ﷺ و حضرت ابوبکر^{رض} ام معبد را دیدند به او گفتند: آیا چیزی برای خوردن داری؟ او گوسفند را نشان داد که پستان‌هایش خشک شده بودند و شیر نداشت. پیامبر ﷺ آن گوسفند را طلبید و با دست مبارک بر پستان او مالید به اذن خدا پستان‌های گوسفند پر از شیر شدند پیامبر ﷺ و ابوبکر^{رض} و ام معبد از آن شیر نوشیدند و ظرفی را پر از شیر کردند و به راه خود ادامه دادند. ام معبد یکی از معجزات پیامبر ﷺ را به چشم خود دید^{۱۷۰}.

^{۱۶۹} تاریخ البطری، ج ۲، ص ۱۵۹.

^{۱۷۰} جمالزهی، محمد. (۱۳۶۱)، پیامبر را بشناس محمد رسول الله. ص ۱۱۴.

نتیجه‌گیری

شیر هم غذا است و هم دوا است. شیر در زندگی همه انسان‌ها رول اول را ایفا کرده است. نکاتی را که در نتیجه‌گیری قابل تذکر می‌دانم قرار ذیل اند:

همه چیزهایی را که الله جل جلاله در روی زمین آفریده است، به نفع انسان‌ها است. چنان‌چه الله جل جلاله در قرآن کریم فرموده: (هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ). ترجمه: خدا آن کسی است که همه موجودات و پدیده‌های روی زمین را برای شما آفرید، آن‌گاه به آسمان پرداخت و از آن هفت آسمان منظم ترتیب داد. خدا دانا و آشنا به هر چیزی است.

شیر از جمله آن نعمت‌های الهی است که برای فایده انسان‌ها آفریده شده است که در تمام عمر از آن استفاده می‌نمایند. و یک غذای کامل و مفید است که عوض آب و نان برای انسان‌ها کفایت می‌نماید. هیچ غذایی وجود ندارد که مانند شیر هم غذا و هم شراب باشد.

شیر یکی از نعمت‌های الهی است که در زمان طفولیت از آن استفاده صورت می‌گیرد. حیات و نموی اطفال به آن تعلق دارد، بعد از زمان ارضاع و شیرخوارگی، نیز الله جل جلاله شیر حیوانات حلال را برای استفاده انسان‌ها قرار داده است. شیر دارای فواید زیادی است که در آیات قرآن کریم و نظریات مفسرین و احادیث رسول الله ﷺ از آن به تکرار یادآوری شده است.

منابع

- القرآن‌الکریم.
- ابن بطلال، أبو الحسن علی، بن خلف بن عبدالملک. (۲۰۰۳). تحقیق أبو تمیم یاسر بن إبراهیم، (شرح صحیح البخاری لابن بطلال). طبع دوم، ج ۹. الرياض: مكتبة الرشد - السعودية.
- الشوکانی، محمد بن علی بن محمد بن عبدالله. (۱۴۱۳). (نیل الاوطار) دارالحدیث، مصر. تحقیق: عصام‌الدین الصبابطی، طبع اول، ج ۸، ص ۱۹۱.
- البخاری، محمد بن أبی إسماعیل أبو عبدالله الجعفی. (۱۳۴۲). الجامعه المسند الصحیح المختصر، ج ۲.
- بخاری، محمد بن إسماعیل أبو عبدالله. (۱۴۲۲). الجامع المسند الصحیح المختصر صحیح البخاری. طبع اول، ج ۹. دار طوق النجاة
- ترمذی، ابو عیسی محمد بن عیسی. (۱۴۰۴). الجامع الصحیح الترمذی. ج ۵. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- تمیمی، أبو یعلی أحمد بن علی بن المثنی. (۱۴۰۴). دارالمأمون للتراث. طبع اول. دمشق:
- حسن، عمید. (۱۳۷۵). فرهنگ معین. ج ۳.
- خطیب، عبدالکریم. (۱۴۱۷). التفسیر القرآنی للقرآن. ج ۷. القاهرة: دار الفکر العربی.
- عینی، أبو محمد محمود بن أحمد بن موسی بن أحمد بن حسین. (۱۴۱۲). عمدة القاری شرح صحیح البخاری. ج ۱. بیروت: دار إحياء التراث العربی.
- مؤسسه‌ی ترجمه البرز. (۱۳۷۱). فرهنگ اصطلاحات علوم زیست‌شناسی. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- قشیری، نیسابوری، مسلم بن الحجاج أبو الحسن. (۱۴۳۷). المسند الصحیح المختصر بنقل العدل عن العدل إلى رسول الله صلی الله علیه وسلم، تحقیق: محمد فواد عبدالباقی. ج ۳. بیروت: دار إحياء التراث العربی.